

BERTOLD EISNER – PRVI PROFESOR PORODIČNOG PRAVA U HRVATSKOJ

*Prof. dr. sc. Nenad Hlača**

UDK:347.6-05(497.5) Eisner, B.

929 Eisner, B.

DOI: 10.3935/zpfz.72.4.06

Primljeno: svibanj 2022.

Bertold Eisner bio je prvi profesor Porodičnog prava kao samostalnog kolegija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od akademske godine 1946./1947. Biografija tog velikog pravnika izvanredan je dokaz da procesi europske integracije nisu započeli osnivanjem Zajednice za ugljen i čelik u Parizu 1951. godine s ciljem stvaranja zajedničkog tržišta za ugljen i čelik. Europska civilizacija dosegala je davno prije do istočnih rubnih područja na granicama Austro-Ugarske Monarhije. U profesionalnoj karijeri tog iznimnog pravnika slijedimo logičan put interesa za rimsko pravo, građansko i porodično pravo te za međunarodno privatno pravo. Rijetko je koji profesor iza sebe ostavio djela takve trajne vrijednosti iz svih tih područja. Ne smije se nikada zaboraviti da je upravo kontinuiranim djelovanjem tog vrhunskog intelektualca nakon Drugog svjetskog rata pravna znanost ostala duboko ukorijenjena u europsku pravnu tradiciju, iako se u tadašnjoj FNRJ naglasak samo deklarativno stavljao na novi politički, tzv. postrevolucionarni kontekst.

Ključne riječi: Bertold Eisner; biografija; rimsko pravo; obiteljsko pravo; međunarodno privatno pravo

* Dr. sc. Nenad Hlača, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, 51000 Rijeka; nenad.hlaca@pravri.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-002-5870-2377

Domovina. Prateći podrijetlo i pokušavajući razumjeti okružja u kojima je odrastao i školovao se, teško možemo naći odgovor na pitanje što je za Bertolda Eisnera bila *domovina*. Riječ *dom* nalazi se i u rječniku poljskog jezika s istovjetnim značenjem kao i u hrvatskom jeziku. Miroslav Krleža izvanredno je plastično opisao ta mitska područja ukrajinske Galicije i Bukovine, na kojima su u Velikom ratu ginuli hrvatski domobrani. Tako blizu, a tako daleko došlo je do sraza dvaju europskih carstava. Na tim je stratištima život ispod željeznih križeva ostavilo oko 40.000 hrvatskih domobrana. Povijesne mijene kojima su prekrajanje granice država na tim područjima Europe dovode do nepoznavanja i posljedično do pogrešnog lociranja nekog grada ili područja u državu, što je razvidno iz objavljenih biografskih priloga o Bertoldu Eisneru.¹ Pitanje domovinske pripadnosti Eisnera gotovo je istovjetno pitanju za koju su to domovinu ginuli hrvatski domobrani u Galiciji i Bukovini. U tom metežu bespućima povijesne zbiljnosti ginula je i hrvatska mladost ne znajući gdje, zašto, niti za koga.

Države. Pitanje je u kojoj je mjeri Bertold Eisner s obzirom na podrijetlo imao osjećaj pripadnosti nekoj državi kao domovini. Rođen je u židovskoj obitelji u Korolowki 25. kolovoza 1875. godine, tada poljskoj pokrajini Galiciji koja se i danas nalazi u Poljskoj. Zatim je živio i pohađao gimnaziju i pravni studij u Černovici koji se danas nalazi u Ukrajini. Sudski je vježbenik u Beču, vjenčat će se u Beču, državni ispit polaže u Sarajevu. Najveći dio službe provodi u Bosni, vidimo ga povremeno u Ministarstvu pravde u Beogradu, karijeru i život skraćava u Zagrebu 1956. godine kao profesor međunarodnog privatnog prava.

Zasigurno je taj neprestani osjećaj nekog imaginarnog, ali i sasvim realnog sukoba zakona i nadležnosti iz okružja u kojem je odrastao, školovao se i ka-

¹ Posebnu zahvalnost dugujemo voditeljici knjižnice Pravnog fakulteta u Zagrebu gospođi dr. sc. Andrei Horić na ustupljenoj građi. Usporedi Rastovčan, P., *Život i rad profesora Bertolda Eisnera*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 6, br. 3-4, 1956., str. 121, pogrešno locira Korolowku: "... ranije Galicija, bivša Austro-Ugarska Monarhija, sada Ukrajina, SSSR. Černovici – bivša Austro-Ugarska Monarhija, danas Rumunjska." Korolowka se nalazi na teritoriju Poljske, na tromeđi Poljske, Bjelorusije i Ukrajine. Černovici je grad u Ukrajini. Pastović, D., *Dr. Bertold Eisner. Dobrotvor iz Ukrajine*, Zagreb – moj grad, vol. 1, br. 8, studeni 2007., str. 20; Zlatarić, B., *In memoriam prof. Eisneru*: "Prof. Eisner rodio se 1875. u Korolowki (provincija Galicija bivše Austro-Ugarske Monarhije, sada Ukrajinska SSR). Gimnaziju i pravni fakultet završio je u Černovicama (danas Rumunjska), gdje je 1809. promoviran na čast doktora prava." Naša zakonitost, vol. 10, br. 8-9, 1956., str. 393 – 394; vidi i: *Eisner, Bertold*, Židovski biografski leksikon, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Aškenazi> (30. siječnja 2020.).

snije radio potaknuo taj interes za razumijevanje pravila za rješavanje sukoba zakona i nadležnosti izazvanih različitim pravnim sustavima. Možda je odgoj u sredini koja je bila zatvorena židovska zajednica utjecao na svijest o različitostima i potrebi rješavanja konkretnih životnih situacija od primjerice sklapanja braka, odgoja i školovanja, promjene prebivališta, posjedovanja zemlje ili bavljenja poduzetništvom. Na primjer, u bliskoj carskoj Rusiji Israeliti nisu smjeli slobodno putovati niti se nastanjivati. Povijest židovskog naroda na rubnim područjima istoka Europe povijest je diskriminacije i nepravdi. Židovi nisu smjeli posjedovati zemlju. Početkom 18. stoljeća, da bi se ograničio broj Židova u Austriji, zakonom je propisano da se smije vjenčati samo najstariji sin iz židovske obitelji.²

Josip II. kao prosvijećeni apsolutist 1781. godine proglašava slobodu vjeroispovijesti. Jozefinskim bračnim patentom iz 1783. godine u nadležnosti je države materija bračnog prava za sve građane bez obzira na vjeroispovijest, osim za Židove.³ Nakon revolucionarne 1848. priznaju se u Austriji svim građanima vjerska i politička prava, ali Židovi su i dalje trebali posebnu dozvolu za sklapanje braka, iako broj brakova koje su Židovi mogli sklapati više nije bio ograničen.⁴

Budući da je osobni status građana u velikoj mjeri određivala njihova pripadnost određenoj vjerskoj zajednici i da su građani u svakodnevnom životu zbog utjecaja vjerskih zajednica i različitih rješenja glede braka imali velikih problema u praksi, ne čudi da je Bertold Eisner 1935. godine u Zagrebu objavio knjigu upravo pod naslovom "Međunarodno međupokrajinsko (interlokalno) i međuvjersko Bračno pravo Kraljevine Jugoslavije".⁵ U prvom udžbeniku Porodičnog prava, tiskanom 1950. godine, Eisner piše: "... stara Jugoslavija nije pokazala iskrenu volju da braku i porodici zaista pruži obećanu zaštitu od strane države. Najbolji dokaz za to jest, što stara Jugoslavija za više od dva decenija svoga postojanja nije izvršila izjednačenje i reformu bračnog prava, čime bi učinila kraj kaosu, koji je vladao na tom području sa svojim štetnim posljedicama za bezbrojne brakove i porodice."⁶

Bertold Eisner rođen je u zajednici strogih moralno-religijskih pravila koja je stoljećima mogla opstati samo zato što je duboko poštovala i živjela ta pravila. Eisner je dijete rođeno na *tigrovoj koži* zakona i nadležnosti, a kasnije ga usud

² Usporedi <https://www.jewishvirtuallibrary.org> (16. prosinca 2021.).

³ Eisner, B., *Porodično pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1950.

⁴ Usporedi <https://www.jewishvirtuallibrary.org> (16. prosinca 2021.).

⁵ Eisner, B., *Međunarodno međupokrajinsko (interlokalno) i međuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*, tisak Tipografije d.d., Zagreb, 1935.

⁶ Eisner, *op. cit.* u bilj. 3, str. 8.

vodi na područje na kojem je dodatno vladala kao apsolutni vladar jedna riječ iz rječnika engleskog jezika: *the balkanisation*.⁷

Aškenazi su u valovima naseljavali istok Europe, ponekad proganjani, a ponekad pozivani. U pravilu su živjeli u zatvorenim enklavama. Zanimljivi su povijesni primjeri postojanja privatnih gradova koji su nastajali šireći se oko privatnih posjeda. Tako je Korolowka nastala u 17. stoljeću kao privatni grad za podanike aristokratske obitelji koja je bila vlasnik tog područja. Ti su “židovski” gradovi imali visok stupanj autonomije sve do oslobođanja od plaćanja poreza. Upravo u tim dijelovima istočne Europe nastao je hasidski pokret koji obilježava ekskluzivnost, izoliranost i izrazita strogost u pristupu životu na osnovama vjerske poduke. Hasidi koji su emigrirali i započeli život u Velikoj Britaniji ili primjerice u SAD-u žive i danas vrlo slično, strogo se pridržavajući vjerske poduke i gotovo sasvim izolirano. Pismenost, poduka, obiteljski život, školovanje djece, isprepletenost vjerskih sadržaja u potpunosti determiniraju život tako da je utjecaj države i vanjskog svijeta gotovo neznatan. Etnička slika ukrajinske Galicije nezamisliva je bez Židova. Ukrajinski Židovi koji su emigrirali u SAD imali su zamjetan utjecaj, poput Golde Meir (Goldie Mabovitch, Kijev, 1898. – Jeruzalem, 1978.) na stvaranje države Izrael nakon Drugog svjetskog rata.

Nevjerojatno prožimanje pravnih kultura tijekom povijesti dovelo je do toga da jedino primjerice u Bosni i Hercegovini, u kojoj Eisner provodi velik dio profesionalne karijere, Židovi imaju svoje čisto konfesionalno ženidbeno pravo i svoje konfesionalne ženidbene sudove, što inače nigdje nemaju.⁸ “Za Židove vrijedi isto, što je rečeno za Evangelike, tj. i oni jedino na području Bosne i Hercegovine imaju svoje čisto konfesionalno ženidbeno pravo i svoje konfesionalne ženidbene sudove, što inače nigdje nemaju. Osim citiranoga par. 1 bos.-herc. Građ. Parb. Postupnika, prema kojemu i Židovi imaju pravo na tu sudbenost, bilo je to pravo španjolskim Židovima izričito priznato carskim fermanom od god. 1840. po kojemu sudbenost u ženidbenim poslovima španjolskih Židova pripada njihovu vrhovnom vjerskom poglavici (nadrabineru).”⁹ Isto tako od 1883. godine su u Bosni i Hercegovini uspostavljeni šerijatski sudovi u čiju nadležnost spadaju svi predmeti koji se tiču muslimanskih ženidaba bez obzira radi li se o imovinskopравnim ili strogo ženidbenim sporovima.¹⁰ “U Kraljevini Jugoslaviji bilo je različitih tumačenja u praksi glede nadležnosti jevrejskih duhovnih sudova (rabinata), koji su do najnovijeg vremena *via facti* vršili sudova-

⁷ *The Compact Oxford English Dictionary*, second edition, Oxford University Press, New York, 2004.

⁸ Tomac, D., *Ustav i bračno pravo*, naklada pisca, Zagreb, 1925., str.20.

⁹ *Loc. cit.*

¹⁰ *Loc. cit.*

nje u bračnim sporovima jevreja.”¹¹

Bertold Eisner pripadao je podrijetlom Aškenazima. Pod narodnost je u Službeničkom listu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1926. godine navedeno da je Nijemac. Aškenazi se kao kulturna skupina židovskog naroda s vremenom poistovjećuju s Nijemcima. Jezik pismenosti i kulture Židova Aškenaza bio je jidiš. Po pozivu Karla Velikog Židovi naseljavaju Njemačku, a zatim se sele i na istok tako da je 1600. godine Poljska značajno naseljena Židovima. U Bjelorusiji Aškenazi čine polovicu, ponegdje i većinu gradskog stanovništva. Aškenazi su stoljećima bili zatvorena jezična, vjerska i kulturna skupina židovskog naroda koja je njegovala pismenost kao sredstvo očuvanja duboke odanosti Talmudu. Samo su zahvaljujući toj predanosti uspijevali održati svoj identitet i samosvojnost koja graniči s ekskluzivnošću. Na hebrejskom Aškenazi doslovno znači Nijemci. Migracije na istok zamjetne su nakon Lutherovih nastojanja da se Židovi protjeraju. U 17. stoljeću Poljska postaje područje masovnog naseljavanja Židova. Aškenazi kao kulturna skupina židovskog naroda posebno su bili predani izučavanju Talmuda. Sefardi su druga velika podskupina židovskog naroda podrijetlom iz Sjeverne Afrike, odnosno Španjolske, čiji je jezik ladino i koji su nakon progona na istok iz Španjolske također uspijevali održati svoj identitet raspršeni Europom.

Otac Bertolda Eisnera bio je rabin Avraham Abush Eisner, rođen 1846. godine, preminuo 1881. godine. U izvorima se na više mjesta navodi da je bio unuk rabina Margolioutha Meira of Ostraha (1707. – 1790.), pisca važnog djela hasidske literature *Meir Netivim*, tiskanog 1791./1792. godine. U Kolomei se otac Bertolda Eisnera, rabin Avraham Abush Eisner, oko 1880. bavi izdavaštvom. Kolomea (Kolomyia, Kolomija) je grad na rijeci Prut, Ivano-Frankivska oblast, u zapadnoj Ukrajini. Krajem 19. stoljeća, oko 1880. godine, Kolomea kao dio tadašnje poljske pokrajine Galicije, danas Ukrajine, postaje centar židovskog novinarstva koje omogućava buđenje i razvoj židovskog identiteta. Godine 1894. tu se osniva i prva židovska nacionalna udruga Bet Yisra'el. U Kolomei je djelovala brojna i organizirana židovska zajednica sve do početka Drugog svjetskog rata kada je od 42.000 stanovnika tamo živjelo gotovo 19.000 Židova. Kolomea se nalazi otprilike na pola puta između Lavova i Černovici (Czernowitz, Chernivitsi) povijesne pokrajine Pokuttje.¹²

¹¹ Eisner, *op. cit.* u bilj. 3, str. 17.

¹² Usporedi <https://www.geni.com/projects/Jewish-Families-from-Oley%25C3%25ABvo-Korol%25C3%25ABvka-Korol%25C3%25B3wka-Ukraine/28201> (20. siječnja 2020.). Usporedi https://www.jewishgen.org/yizkor/Bukowinabook/buk1_051.html (31. siječnja 2020.). Usporedi https://www.jewishgen.org/Yizkor/pinkas_poland/pol2_00489.html (6. veljače 2020.).

Identitet židovskog naroda na tim prostorima nisu ugrožavale diobe teritorija ili prekrajanja državnih granica. Tako je primjerice Kolomea do 1772. godine bila u sastavu Poljsko-Litavske Unije, od 1772. godine Habsburškog Carstva, od 1804. godine Austrijskog Carstva, a od 1867. godine Austro-Ugarske Monarhije. Od 1880. godine do 1920. godine gotovo su polovicu stanovnika činili Židovi.¹³

Preci Bertolda Eisnera bili su stoljećima rabini i ugledni pripadnici hasidske židovske zajednice u Poljskoj. Djed oca Bertolda Eisnera, Avrahama Abusha Eisnera, bio je ugledni rabin Margoliouth Meir of Ostraha (1707.– 1790.) sa sjedištem u Lavovu, imenovan od poljskog kralja Stanislava II. 1777. godine. Autor djela *Meir HaNetivim* iz 1791./1792. Margoliouth Meir of Ostraha imao je pet sinova od kojih su svi bili ugledni rabini i židovski intelektualci. Djelo rabina Meira *Meir Netivim*, tiskano u dva toma u Poloni, smatra se jednim od najznačajnijih radova ranog hasidizma. Knjiga je sadržavala tumačenja i odgovore na Talmud poradi tjednih čitanja Tore. Ta je knjiga tiskana neposredno nakon njegove smrti. Loza Margalioth, koja se u izvorima pojavljuje i kao Margoliouth, Margalioth, Margolius, Margulies ili Margolouth, ugledna je grana poljskih Židova intelektualaca čije se podrijetlo prati od 16. stoljeća.¹⁴ Život koji je stoljećima tekao na područjima nekih prolaznih državotvornih zajednica nije međutim utjecao na integraciju, odnosno asimilaciju židovskog naroda: brižno se njegovala vjera, jezik, pismenost u obitelji Bertolda Eisnera, i to stoljećima. U njegovom službeničkom listu iz dvadesetih godina XX. stoljeća u Kraljevini Jugoslaviji u rubrici narodnost stoji da je Nijemac, ali i da je po religiji *rimokatolik*.

Godine 1879. otac Bertolda Eisnera Avraham Abush Eisner seli se s obitelji u Černovici u Bukovini, u Ukrajini, i tamo seli i svoju knjižaru. Bertold Eisner tada je bio u dobi od četiri godine i u tom će gradu provesti djetinjstvo, kasnije završiti gimnaziju i Pravni fakultet. Pravni studij pohađa od 1897. do 1899.

¹³ Name in Ukrainian: Kolomyia, Polish: Kolomxia, German: Kolomea, Yiddish: Kolomey, Historical-cultural region: Eastern Galicia – Pokuttia, Administrative district: Ivano-Frankivsk District. Usporedi <https://www.geni.com/projects/Jewish-Families-from-Oley%25C3%25ABvo-KoroI%25C3%25ABvka-KoroI%25C3%25B3wka-Ukraine/28201> (31. siječnja 2020.).

¹⁴ Usporedi <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/margoliouth-meir-ostraha> (25. ožujka 2022.). Usporedi <https://www.geni.com/people/Moshe-Margulies/6000000007031430088> (25. ožujka 2022.). Usporedi <https://www.kedem-auctions.com/en/content/ohev-shalom-%E2%80%93-kolomea-1880-%E2%80%93-sermons-emissary-kol-yisrael-chaverim-vienna> (28. ožujka 2022.). Usporedi https://www.jewishgen.org/yizkor/pinkas_poland/pol2_00489.html (25. ožujka 2022.).

godine na Sveučilištu u Černovici, koje je osnovano 1875. godine dekretom cara Austro-Ugarske Franza Josepha, isprva s tri fakulteta, pravnim, filozofskim i teološkim. Sveučilište je nosilo naziv Sveučilište Franza Josepha. Službeni jezik podučavanja bio je njemački jezik, iako se nastava djelomice odvijala na ukrajinskom i rumunjskom jeziku. Na Pravnom fakultetu u Černovici stekao je 1899. polaganjem rigorozna doktorat prava. Sveučilište je imao važnu ulogu u buđenju kulture i nacionalnog identiteta ukrajinskog naroda. Pravni fakultet na Sveučilištu Černovici djeluje i danas.¹⁵

Ako se danas očarani Schengenom i Europskom unijom osvrnemo u ne tako daleku prošlost, tek kojih 150 godina unatrag, razaznajemo istovjetne zone utjecaja koje su granice europske civilizacije proširile do Sveučilišta u Černovici, danas u Ukrajini, na kojem je studirao Bertold Eisner i kasnije svoju briljantnu pravničku karijeru nastavio kao sudski vježbenik u Beču, pa zatim u Bosni i Beogradu, a skončao u Hrvatskoj. Negdje u isto to vrijeme jedan je drugi veliki pravnik, Baltazar Bogišić, podrijetlom iz Hrvatske, predavao pravo na Pravnom fakultetu u Odesi.¹⁶

Austrougarska okupacija Bosne i Hercegovine značila je otvaranje granica i ubrzanu modernizaciju. U Bosnu stižu mnogobrojni Židovi tako da se uz povijesno zastupljene Sefarde naseljavaju i Aškenazi iz istočnih dijelova Monarhije. Početkom dvadesetog stoljeća Aškenazi čine trećinu židovskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. Prije Eisnera Mihajlo Zobkow, rođen 1864. godine u Ukrajini, koji je studirao pravo u Beču i Berlinu, a doktorirao u Beču, dolazi u Sarajevo 1891. godine i tu gradi sudbenu i znanstvenu karijeru. Zanimljivo je da Zobkow u akademskoj godini 1907./1908. drži nastavu na Pravnom fakultetu u Sofiji.¹⁷

¹⁵ Usporedi http://www.chnu.cv.ua/materials/interof/unesco/070712/residence_eng.pdf (27. veljače 2022.).

¹⁶ Usporedi Hrvatski biografski leksikon, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2251> (3. travnja 2022.). "God. 1869. na poziv Novorosijskoga univerziteta u Odesi Baltazar Bogišić preuzima katedru povijesti slavenskih prava te dobiva počasni doktorat. Nastupno predavanje O naučnoj razradotkje istorii slavjanskago prava (Petrograd, 1870.) održao je u ožujku 1870. i u njemu već navijestio potrebu kodificiranja naprednih i Slavenima prilagođenih pravnih uredbi. Po njegovu mišljenju »imali bi se pravni običaji naroda ponajprije opisati, zatim isporučiti s običajima drugih naroda, i konačno tek s obzirom na sve to stvarati zakoni«. U Odesi je također osnovao Slavensku biblioteku i bio njezin prvi bibliotekar. Usput je putovao Kavkazom te istraživao tamošnje pravne običaje, na temelju kojih je izradio širu verziju *Naputka*. Bibliografskim nacrtom *Pisani zakoni na slovenskom jugu* (Zagreb 1872) sastavio je pregled pravne povijesti južnih Slavena, zajedno s uputama o pravnim južnoslavenskim izvorima."

¹⁷ Durmišević, E., *Officials specialized in shari'ah law during the Austro-Hungarian period in*

Dr. Mihajlo Zobkow bio je privatni docent na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 1897. godine, 1910./1911. predavao je Građanski postupnik rimskog prava i Pravo vlasnosti na nepokretninama. Politika Austro-Ugarske poticala je razvoj Bosne i Hercegovine privlačenjem obrazovanih pravnikâ iz Monarhije. Tako je i Bertold Eisner stigao u Bosnu i Hercegovinu. “Siromašan, ali sposoban mladi čovjek bori se s materijalnim poteškoćama i krči sebi put. On je sam, nema tuđe pomoći, na koju bi se mogao osloniti. Borba za opstanak prebacuje ga iz jednog kraja prostrane Austro-Ugarske Monarhije u drugi. Jedina mu je popudbina vlastita energija, vlastito znanje i vlastita sposobnost i marljivost, no snaga je tih faktora ogromna. Eisner je prokrcio sebi put.”¹⁸ Bertold Eisner je 1899. bio vježbenik na sudu u Beču. Sudački ispit položio je 1901. u Sarajevu. U Beču se 1902. vjenčao sa Spriegel Jozefom. Podaci su to iz Službeničkog lista Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, izdanog u Sarajevu 8. ožujka 1926. godine. U tom Službeničkom listu stoji da je rođen u Korolówki – Poljska, Galicija 25. kolovoza 1875. Po narodnosti je Nijemac, a po vjeroispovijesti rimokatolik, zavičajnost Sarajevo. Eisner 1900. godine stiže u Bosnu i slušbuje na sudovima u Jajcu, Travniku, Prijedoru, Ključu. Tijekom 1928. bio je načelnik zakonodavnog odjela Ministarstva pravde u Beogradu. Tijekom austrougarske vladavine poticao se dolazak aškenaskih Židova u Bosnu i Hercegovinu. Zamjetna migracija intelektualaca Židova Aškenaza iz istočnih dijelova Austro-Ugarske Monarhije u Bosnu i Hercegovinu potaknula je razvoj tog područja i posredno utjecala na starosjedioce Sefarde na školovanje na sveučilištima diljem Europe.¹⁹

Zagreb, Hrvatska. Na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu Bertold Eisner izabran je za profesora 1933. godine i predaje pandektno pravo. Nakon prethodnika Egersdorfa i Rastovčana profesor Eisner nositelj je samostalne Katedre pandektnog prava.²⁰ Profesor Rastovčan osuvremenio je nastavu pandektnog prava tako da je povezoao izučavanje pandektnog prava s pozitivnim

Bosnia and Herzegovina (1878 – 1918), Annals of the Faculty of Law in Belgrade, vol. LVIII, br. 3, 2010., str. 61 – 62.

¹⁸ Rastovčan, *op. cit.* u bilj. 1, str. 397.

¹⁹ Usporedi Londrc, B., *Pravni položaj jevrejske zajednice u BiH od 1918. do 1945. godine*, Monos/Hagada, Sarajevo, 2016.

²⁰ Apostolova-Maršavelski, M., *Znanstvena obrada i nastava rimskog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 27, br. 1, 1977., str. 93; Apostolova-Maršavelski, M., *Rimsko i pandektno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu*, u: Pavić, Ž. (ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu. Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta*, vol. II, sv. 1, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 209 – 240.

pravom. Pandektno pravo bilo je uvod u teoriju privatnog prava.²¹ Materija porodičnog prava kao dio javnog privatnog prava predavala se u okviru građanskog prava. Profesor Eisner predavao je od akademske godine 1938./1939. do 4. siječnja 1943. sadržaje kolegija pod nazivom Ženidbeno pravo po O.G.Z. Profesor Eisner bio je dekan Fakulteta akademske godine 1937./1938. i kasnije prodekan 1938./1939. "Po uspostavi NDH Bertold Eisner je zatražio arijska prava. Nije poznato je li ih dobio, ali je po nalogu iz Ureda poglavnika upućenog na ruke Eugena Kvaternika 1941. izuzet od mjera protiv Židova te nije bio upisan u Kartoteku židovskoga znaka. Dana 4. 1. 1943. prisilno je umirovljen u posljednjem valu umirovljenja židovskih profesora."²²

Prema podacima iz Službeničkog lista Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Sarajevo, 8. ožujka 1926., Bertold Eisner bio je njemačke narodnosti, ali *rimo-katoličke vjere*. Malo je vjerojatno da je tada 1926. godine, u službenom dokumentu Kraljevine Jugoslavije, bila pogrešno upisana vjeroispovijest. Poznato je da su tijekom Drugog svjetskog rata u NDH bili brojni slučajevi pokrštanja i dobivanja arijevskih prava koje je zatražio i Eisner. Činjenica je da za njega tijekom rata nije bilo mjesta na Fakultetu pa je prisilno umirovljen upućuje na to da se prema njemu postupalo kao prema Židovu. U godini 1943./1944. nastavu iz materije porodičnog prava izvodi prof. dr. Mladen Pliverić, a 1944./1945. doc. dr. Zlatko Majtin. Na izbornom kolegiju Šerijatsko ženidbeno pravo nastavu je od 1941./1942. do 1944./1945. izvodio dr. Mehmed Alajbegović.

Zahvaljujući posvećenosti i iskustvu stečenom na Katedri pandektnog prava neposredno nakon Drugog svjetskog rata već 1948. godine profesori Bertold Eisner i Marijan Horvat izdaju briljantan udžbenik *Rimsko pravo* u nakladi Nakladnog zavoda Hrvatske. "Udžbenik Rimsko pravo profesora Eisnera i Horvata udovoljava najvišim znanstvenim standardima i pedagoškim kriterijima i jedina je literatura na hrvatskom jeziku koja je više nego poželjna kod izrade diplomskih radova iz Rimskog prava te nezaobilazna kod izrade tzv. *cote romain* seminarskih i magistarskih radova iz bilo koje domene moderne civilistike."²³

Po svršetku Drugog svjetskog rata nakon prinudnog umirovljenja na Fakultetu se vraća profesor Eisner koji u akademskoj godini 1945./1946. izvodi nastavu na kolegiju Građansko pravo II, što je uključivalo i materiju porodičnog prava. Profesor Eisner bio je prvi profesor porodičnog prava na Pravnom fakultetu

²¹ Apostolova-Maršavelski, *Znanstvena obrada...*, op. cit. u bilj. 20, str. 94.

²² Usporedi Židovski biografski leksikon, op. cit. u bilj. 2. Vidi: Alinčić, M., *Pola stoljeća Katedre obiteljskog prava*, u: Pavić, Ž. (ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu. Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta*, vol. II, sv. 1, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 331.

²³ Apostolova-Maršavelski, *Znanstvena obrada...*, op. cit. u bilj. 20, str. 97.

u Zagrebu, isprva u okvirima kolegija Građansko pravo II akademske godine 1945./1946., a zatim i odvojenog kolegija Porodično pravo akademske godine 1946./1947. i 1949./1950. Profesor Eisner 1948./1949. prelazi na kolegij Međunarodno privatno pravo, a nastavu na Porodičnom pravu od tada izvodi doc. dr. Ana Prokop.

Već 1950. godine profesor Eisner objavljuje udžbenik *Porodično pravo* u izdanju Nakladnog zavoda Hrvatske. Taj izvrstan i sveobuhvatan udžbenik nikako nije moguće povezati s okolnostima početka izgradnje *novog i revolucionarnog pravnog poretka*, upravo suprotno, taj je udžbenik nastavak znanstvenih korijena i nastavak kontinuiteta povijesnih i komparativnih istraživanja. To je doista bio i ostao izvrstan europski udžbenik koji je napisao jedan pravni erudit koji je duboko bio ukorijenjen u ono najbolje od europske pravne misli i pravnog obrazovanja bez obzira na proživljenu kataklizmu rata i tzv. revolucije. “U svim dijelovima gradiva, o institutu braka, odnosima roditelja i djece, usvojenju, starateljstvu, o bračnim sporovima, o pravilima međunarodnog privatnog prava izloženi su primjeri iz zakonodavstva, pravne teorije i sudske prakse nekoliko stranih država, s uputama na francuske, austrijske, njemačke i sovjetske (ruske) pisce. Profesor Eisner je napisao knjigu koja po mnogočemu, i vremenu pisanja, prelazi okvire užeg shvaćanja udžbenika kao teksta za izučavanje pojedine pravne grane. U njoj je štivo koje širi vidike čitatelja/studenata preko granica pojedinog pravnog sustava, a povrh toga skreće pozornost na važnost poznavanja sudske prakse za prosudbu dosega pravnih pravila.”²⁴

Čini se da je od rođenja sudbinski usud profesora Eisnera bilo međunarodno privatno pravo. Sve ono što su stoljećima slavne generacije njegovih predaka proživljavale da bi mogle opstati i djelovati, bilo je na neki način i priprema za njegovo posvećenje međunarodnom privatnom pravu. Životno mu je djelo *Međunarodno privatno pravo* u dva sveska iz 1953. i 1956. godine. “Po općoj ocjeni hrvatskih i inozemnih znanstvenika, Eisner se svojim djelom ‘Međunarodno privatno pravo’ u dva dijela, 1953. i 1956., uvrstio u svjetski vrh znanstvenika međunarodnog privatnog prava. Taj sistem međunarodnog privatnog prava u vrijeme njegova izdavanja po svom obimu, sadržaju, analizama domaćih i inozemnih propisa, doktrine i sudske prakse, kao i argumentiranim prijedlozima *de lege ferenda* bio je i u svjetskim razmjerima velika rijetkost. U velikoj većini država u međuvremenu nije objavljeno tako opširno i kvalitetno djelo.”²⁵

²⁴ Alinčić, M., *Prinos profesora Bertolda Eisnera razvitku discipline Obiteljskog prava*, Katalog izložbe održane na Pravnom fakultetu u Zagrebu 20. prosinca 2002. – 10. siječnja 2003.

²⁵ Sajko, K., *Bertold Eisner i Međunarodno privatno pravo*, Katalog izložbe održane na Pravnom fakultetu u Zagrebu 20. prosinca 2002. – 10. siječnja 2003.

Profesor Bertold Eisner preminuo je u Zagrebu 28. srpnja 1956. godine. Pokopan je na Mirogoju. Oporukom je osnovana Zaklada profesora Bertolda Eisnera i njegove supruge Jozefine. Profesor Eisner oporučno je ostavio svu svoju imovinu (jednu stambenu zgradu, gotovinu, dragocjenosti i dr.) kao zakladu za pomaganje studentima Pravnog fakulteta u Zagrebu. Zakladom je trebao upravljati poseban odbor. Zgrada *zasad* (1956. godine) samo djelomično služi za stanovanje četvorice studenata, iako bi, po namjeni osnivača trebala da bude Dom za studente prava (pet stanova u njoj, s 12 soba i 23 nusprostorije, nastanjeno je još uvijek stanarima). Nažalost, u bespućima hrvatske povijesne zbiljnosti, hirovitom vrtlogu društvenog vlasništva, stanarskih prava i privatizacije nestala je i Zaklada profesora Eisnera i supruge Jozefine...

U eseju o Životu i radu profesora *Bertolda Eisnera*, objavljenom u Zborniku Pravnog fakulteta u Zagrebu 1956. godine, profesor Pavao Rastovčan zaključuje: "Profesor Eisner nije sin ove zemlje, nije rođen u našim krajevima, već je došao k nama iz daleke Galicije. No našavši u našoj zemlji gostoprimstvo on se toj zemlji priljubio i obilato odužio poštenim, savjesnim i marljivim stručnim radom. On je bio jedan od pionira naše pravne nauke i istodobno jedan od naših najplodnijih pravnih pisaca. Kao odličan naučni radnik, dobar čovjek, i dobar drug uživao je on nepodijeljeno poštovanje i ljubav svojih kolega i ostalih poštovatelja te sadašnjih i bivših studenata. Njegovom smrću izgubili smo odličnog pravnika i voljenog druga, koji je sav svoj život posvetio radu na korist pravne znanosti, i naše već odavno i njegove nove domovine..."²⁶ *Slava i vječna hvala profesor u Bertoldu Eisneru. Slava Ukrajini!*

LITERATURA

- Alinčić, M., *Pola stoljeća Katedre obiteljskog prava*, u: Pavić, Ž. (ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu. Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta*, vol. II, sv.1, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 329 – 334.
- Alinčić, M., *Prinos profesora Bertolda Eisnera razvitku discipline Obiteljskog prava*, u: *Katalog izložbe održane na Pravnom Fakultetu u Zagrebu 20.12.2002.-10.1.2003.*
- Apostolova-Maršavelski, M., *Rimsko i pandektno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu*, u: Pavić, Ž. (ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu. Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta*, vol. II, sv.1, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 209 – 240.

²⁶ Rastovčan, *op. cit.* u bilj. 1, str. 90.

- Apostolova-Maršavelski, M., *Znanstvena obrada i nastava Rimskog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 27, br. 1, 1977., str. 73 – 100.
- Durmišević, E., *Officials specialized in shari'ah law during the Austro-Hungarian period in Bosnia and Herzegovina (1878 1918)*, Annals of the Faculty of Law in Belgrade, vol. LVIII, br. 3, 2010., str. 54 – 66.
- Eisner, B., *Medjunarodno medjupokrajinsko (interlokalno) i medjuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*, tisak Tipografije d.d., Zagreb., 1935.
- Eisner, B., *Porodično pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1950.
- Londrc, B., *Pravni položaj jevrejske zajednice u BiH od 1918. do 1945. godine*, Monos/Hagada, Sarajevo, 2016.
- Pastović, D., *Dr. Bertold Eisner. Dobrotvor iz Ukrajine*, Zagreb moj grad, vol. I, br. 8, 2007., str. 20.
- Rastovčan, P., *Život i rad profesora Bertolda Eisnera*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 6, br. 3-4, 1956., str. 121 – 126.
- Sajko, K., *Bertold Eisner i Međunarodno privatno pravo*, u: Katalog izložbe održane na Pravnom Fakultetu u Zagrebu 20.12.2002.- 10.1.2003.
- The Compact Oxford English Dictionary*, second edition, Oxford University Press, New York, 2004.
- Tomac, D., *Ustav i bračno pravo*, naklada pisca, Zagreb, 1925.
- Zlatarić, B., *In memoriam prof. Eisneru*, Naša zakonitost, vol. 10, br. 8-9, 1956., str. 393 – 394.

MREŽNE STRANICE

- Eisner, Bertold, Židovski biografski leksikon, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Aškenazi> (30. siječnja 2020.)
- Hrvatski biografski leksikon, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2251> (3. travnja 2022.)
- <https://www.jewishvirtuallibrary.org> (16. prosinca 2021.)
- <https://www.geni.com/projects/Jewish-Families-from-Oley%25C3%25ABvo-Korol%25C3%25ABvka-Korol%25C3%25B3wka-Ukraine/28201> (20. siječnja 2020.)
- <https://www.geni.com/projects/Jewish-Families-from-Oley%25C3%25ABvo-Korol%25C3%25ABvka-Korol%25C3%25B3wka-Ukraine/28201> (20. siječnja 2020.)

https://www.jewishgen.org/yizkor/Bukowinabook/buk1_051.html (31. siječnja 2020.)

https://www.jewishgen.org/Yizkor/pinkas_poland/pol2_00489.html (6. veljače 2020.)

<https://www.geni.com/projects/Jewish-Families-from-Oley%25C3%25ABvo-Korol%25C3%25ABvka-Korol%25C3%25B3wka-Ukraine/28201> (31. siječnja 2020.)

<https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/margoliouth-meir-ostraha> (25. ožujka 2022.)

<https://www.geni.com/people/Moshe-Margulies/6000000007031430088> (25. ožujka 2022.)

<https://www.kedem-auctions.com/en/content/ohev-shalom-%E2%80%93-kolo-me-a-1880-%E2%80%93-sermons-emissary-kol-yisrael-chaverim-vienna> (28.ožujka 2022.)

https://www.jewishgen.org/yizkor/pinkas_poland/pol2_00489.html (25. ožujka 2022.)

http://www.chnu.cv.ua/materials/interof/unesco/070712/residence_eng.pdf (27.veljače 2022.)

Summary

Nenad Hlača*

**BERTOLD EISNER – THE FIRST PROFESSOR OF
FAMILY LAW IN CROATIA**

In the academic years 1946-1947, Bertold Eisner was the first professor of Family Law in Croatia as an independent subject at the Faculty of Law, University of Zagreb. The biography of this great jurist shows that European integration did not begin with the founding of the Coal and Steel Community in Paris in 1951 with the purpose of creating a common market for coal and steel. Indeed, European civilisation had long since reached the eastern outskirts of the Austro-Hungarian monarchy.

We trace a logical path of interest in Roman law, civil and family law, and private international law throughout this extraordinary lawyer's professional career. Rarely has a professor left such enduring contributions in all of these fields. Despite the fact that the emphasis in the then Federal People's Republic of Yugoslavia was solely declaratively on the new political, so-called post-revolutionary context, the continued work of this top intellectual after WWII left legal science strongly embedded in the European legal heritage.

Keywords: Bertold Eisner; biography; Roman law; Family law; Private international law

* Nenad Hlača, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, 51000 Rijeka; nenad.hlaca@pravri.hr;
ORCID ID: orcid.org/ 0000-002-5870-2377